

felül sódert, ez alatt sóderrel kevert sötétbarna réteget figyeltünk meg. Az alsó réteg állatcsontokat és kevés 17–18. századi edénytöredéket tartalmazott. Régészeti objektum nem került elő.

A leletek a váci Tragor Ignác Múzeumba kerültek.

KÖVÁRI KLÁRA

578. Vác, Káptalan utca 14.

(KÖH 34791)

(Pest megye) Á, Kk, Kú

A 3214/1 hrsz. telken egy mélygarázzsal ellátott társasház építése miatt végeztünk megelőző régészeti feltárást a középkori Vác legfiatalabb városrészén, az ún. Német város területén. A késő középkori eredetű telken a legutóbbi időkiig használatban volt egy teljesen ép középkori pince.

A feltárás első szakaszában, 2009 áprilisában a telek hátsó, ÉK-i részén 30 régészeti objektumot bontottunk ki. Egy-két Árpád-kori beásás mellett néhány késő középkori, és több újkori objektum került elő. Az egyik késő középkori (15. sz. végi–16. századi), gerendaszerkezetes kút alján több kisméretű, kiegészíthető fazéktöredék hevert.

Május végén kezdtük meg a pince és közvetlen környezete feltárását. Belsejében három szelvényt nyitottunk. A legfelső 5–15 cm vastag jelen- és újkori, keményre taposott járósintek, újkori rétegek alatt a pince teljes terjedelmében 2–5 cm vastagon – helyenként alig észrevehetően – homokos-kavicsos fedőréteget azonosítottunk, mely szándékos planírozás eredménye volt. Ez alatt helyezkedett el a 40–50 cm vastag, szürke, tömött, agyagos, faszémszemcsés és paticsmorzsás, késő középkori (16–17. századi) feltöltés. A pincének nem volt padlója, vagy bármilyen mesterséges burkolata. A szürke rétegből előkerült legkorábbi kerámiatöredékek (pohár és fazék oldaltöredékek) az építményt a 16. századra datálják. Ugyanezen réteg felső részéről, a 17. sz. végéről több pénzérme, főleg I. Lipót veretei kerültek elő. Belsejében összesen öt régészeti objektumot tártunk fel. Közülük három a 18–19. századra keltezhető, a felső járósintekből indultak és vágták a szürke, koromszemcsés réteget. Egy kút a pince építésével egyidős (16. századi ép, szürke korsó került elő belőle), egy másik a pincénél korábbi, leletanyaga alapján 13–14. századi (kiöntőcsöves kancsók és csigavonal-díszes fazéktöredékek, palacktöredék volt benne).

A nyár folyamán a felszínen öt szelvényt nyitottunk, melyek bontását rövid szünetek után, októberben fejeztük be. Hármát a pince és a teherlejáró boltozata fölé, a negyediket a késő középkori házra, az ötödiket a pince melletti telekrészen, a pincétől D-re helyeztük el. Ez utóbbiban összesen 38 13–16. századi beásást bontottunk ki, melyekből leginkább kerámiaanyag került elő, köztük ép fazekak is. A boltozat feletti szelvények bontása során, a jelen- és újkori törmelékes rétegek alatt ugyanazt a szürke, koromszemcsés 16–17. századi

réteget regisztráltuk, ami a pince belsejében is végig megfigyelhető volt. A pince boltozata fölött, közvetlenül annak megépítése után, sárga homokréteget terítettek el a kövek egyenetlenségének kisimítására. A boltozat kisebb-nagyobb terméskövekből mindvégig egységesen falazott. A szelvény mindkét tanúfalán, de a szellőző alatt meghagyott metszeten is nagyon élesen elvált a pince gödrének beásása a 14–15. századi szürke, agyagos feltöltődéstől.

A középkori ház, a pincéhez hasonlóan, a telek É-i szélén helyezkedett el. A pincével való kapcsolatát a szeméylejáró biztosította. Idén csak egy helyiséget tártunk fel, de bizonyosra vehető, hogy a ház az utcafrontig ért. Csak az alapozása maradt meg, és ez nagyon közel volt a jelenkori járósinthez. A szabálytalan méretű, faragatlan köveket kötőanyag nélkül, sárga agyagba rakták. A helyiség padlója, ha volt, egy későbbi, a ház pusztulása utáni ráásás miatt nem maradt meg. A kőfal a 16–17. századi koromszemcsés, szürke rétegben húzódik. A kőfal szintjén került elő egy kis gömbös hasú, szűk nyakú, reneszánsz füles korsó Miksa verettel és egy aranyozott ezüst medállal. A 14–15. századi feltöltésben csontos öv, balta, egyéb fémek és pénzek voltak. Az alatta húzódó 14. századi, szürke kultúrrétegben galléros peremű fazéktöredékeket találtunk; 320 cm-es mélységben került elő egy 13–14. századi gerendaház leégett maradványa. Csak K-i oldala esett a szelvénybe, így az általunk feltárt alapterülete mindössze 1,5×2 m volt. Az ásatás során legkorábbi leleteink a faházból és egy kútból kerültek elő. A középkori ház kőfala és a pince a 16. századra keltezhető. A 16. században először a házat építették meg kőből, és – a rétegviszonyok tanúsága szerint – csak a használatba vétele után egészítették ki a pincével.

Munkatársak: Kecskés Anita régész, Kiss Katalin régészhallgató, Bíró István, Kóka István, Liebhaber Réka, Várkonyi Dia ásatási technikusok, Érdi Benedek geodéta.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

579. Vác, Piac utca

(KÖH 34791)

(Pest megye) Á, Kk, Tő

2008. október 3. és 2009. szeptember 12. között a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat elvégezte a 3206/2, 3208, 3212/2, 3238 hrsz. ingatlanok teljes területének megelőző feltárását. A kutatást a helyszínen tervezett mélygarázs és a kapcsolódó térfelszíni építkezés tette szükségessé. A teljes terület 3591 m², ebből a feltárt 3187 m² volt.

A lelőhely a történeti városon belül, a mai Március 15. tértől mintegy 200 m-rel K-re fekszik. Korábban a területen régészeti kutatás nem történt, környezetében azonban számtalan régészeti megfigyelést, ásatást végeztek a megelőző évtizedekben. A terület közvetlen környezetében 13–17. századig tartó időszakból kerültek elő objektumok. A terület a középkori Vác püspökváros német polgárváros területére esik.

A terület legkorábbi korszakát a késő Árpád-korra keltezhető hospes-település ritkasan elhelyezkedő objektumai jellemzik. Domináns eleme az a nagyméretű kettős árok, amely ÉK–DNy irányban szelte át a területet. Az árok közvetlen környezetében objektumokban szegény volt, néhány nyílt tűzhelyről maradt nyom. ÉNy-i oldalán távolabb hulladékgödrök, majd két 13. sz. végére keltezhető építmény maradt fenn. A 14–15. században a terület egésze benépesült. Számos hulladékgödör, verem és több kút jellemezte ezt a korszakot, amelyek a Fő tér felé eső központban álló házak telkeinek hátsó részét képezhették. A 15. században városfallal vették körül a várost, amelynek egy része az ásatási területet is érintette. A városfalon kívül védelmi céllal kialakított kettős árok húzódott. A városfalba csatlakozott az az egykorú széles fal, amelynek egy részét a barokk időkben már elbontották. A városfal belső oldalán két sír is előkerült, ugyanakkor a fal belső oldalának mintegy 20 m-es zónája szinte teljesen leletmentes volt. A területen kutak álltak. Ezek legkorábbika a 15–16. századra tehető. A török és barokk időkben további kutakat építettek. A középkor talajvízszintjéhez képest a 16. századtól a vízszint emelkedett, ami csapadékosabb időjárás következménye lehetett. A kutak szinte mindegyikét a 20. századig használták.

A területet összességében öt történelmi periódus jellemzi, objektumait tekintve a 15. századi városfal, hét középkori és újkori kút, egy Árpád-kori veremház és fapince, néhány középkori és kora újkori sövényfalú és tapasztott falú ház, majdnem 200 tároló- és hulladékgödör, nyílt tűzhelyek kerültek elő. A tárológödrök egyikében zárt leletegyüttesként több mint 30 darab 14. századi import és hazai készítésű használati kerámia került elő, üvegtöredékek és famaradványok kíséretében. A fapince szintén ebből a korból származó bőrmaradványt őrzött meg.

A 15. századra keltezhető városfal mintegy 10 m-es szakaszát a mélygarázs lehajtó rámpájában sikerült megfigyelni. A falmaradvány É–D irányú volt. A városfal külső K-i oldalán kettős védőárkot alakítottak ki. Tőle DK-re a 15. századra keltezhető, nagyméretű kőfal alapozása került elő, amely feltehetően merőlegesen bekötött a városfalba.

A teljes ásatási területet ÉK–DNy irányban árok szelte át, amelynek ÉK-i folytatását a szomszédos telkek feltárásnál korábban megtalálták. A dupla fenekű árok 8 m széles, 1,4 m mély volt. A kettős védelmi árok az Árpád-korra keltezhető, a 14. században már feltöltődött. Az árok mellé K-i végén, de már az árok feltöltődése után épült fel a városfalba csatlakozó kőfal.

A késő Árpád-korból és Anjou-korból néhány építmény maradványa maradt meg. A 91. sz. objektum egy kisméretű földbe mélyített ház, amelyben faszénmaradványokat figyeltünk meg. Az átégett fák típusai (bükk, tölgy) jómódú lakosságra utalnak.

A 163. objektumszámú faépítményt egy szorosan mellette álló, mintegy 2–300 évvel később készített kút

őrizte meg. Az építmény 80 cm magasságban különösen jó állapotban maradt meg. A 7 m² alapterületű faépítmény gödörbe mélyített tárolóhelyiség vagy pince volt, feltehetően egy felette álló faházé. A pince alapszerkezetét négy nagyméretű, egymásba csapolt gerenda alkotta. A pince alját fadeszkázat borította, amely egy deszka kivételével teljes épségben megmaradt, a helyiségbe falétrán lehetett lejutni, amelynek maradványai szintén in situ megmaradtak. Az építményt a 14. sz. folyamán vagy annak végén hagyták fel, a 14. században töltődött fel.

A Káptalan utcához közeli, DNy-i területet, azaz a történelmi városmaghoz közeli részterületet sűrű rétegviszonyok jellemezték. Itt több, szabályos rendben kialakított, 1 m átmérőjű gödröt tártunk fel, amelyek gazdag betöltése a városközpont közeli, Káptalan utcában lévő 14–15. századi lakóházak hulladékanyaga lehetett. Néhányuk fölött tapasztott falú építmény állt, relatív koruk a terepi megfigyelések alapján egyelőre bizonytalan. A 17–18. századból nagyméretű föld-faszerkezetű építmény alapozása és pusztulási rétege került elő, amely azonban szinte leletmentes volt. Az építményekre, koruktól függetlenül jellemző, hogy kemence egyáltalán nem volt bennük.

A területen összesen 7 kút került elő, melyeket a 14/15–17/18. sz. között építettek, sőt több kőkutat egészen a 20. századig használtak. A legmélyebb, mintegy 5,5 m mély kút vegyesen kő- és faszerkezetű volt. Két faszerkezetű kút dendrokronológiai vizsgálat alapján legkésőbb a 16. századra keltezhető. Leletmentesek voltak. Négy vegyes építésű kő- és fakút közül három igen jó állapotú volt, alul erős faszerkezettel, felül faragott kváderkövekkel. A kutak újkoriak, a 18. sz. körül építhették őket. A kutak alá fagyűrűt helyeztek, amelyhez belül abroncsszerűen deszkabéleletet rögzítettek, kívül egymásra emelték a kősorokat, amelyek alját a fagyűrű képezte. Mindkét kút a 20. sz. második feléig használták. A 190. objektumszámú kút alsó gerendaszerkezete erős, egymásba csapolt gerendákból állt, fölé kősorokat helyeztek, amelyből két kősor maradt meg. A kút 17–18. századi, de nem sokkal később elhagyták. Ez a kút őrizte meg a fapincét.

A terület egészét 13–19. századi kerámiatárgyak nagy mennyiségű előfordulása jellemezte, közöttük legnagyobb mennyiségben a 14–15. századra, majd a 17–18. századra keltezhető kerámia fordult elő. A terület D-i, DK-i része, valamint É-i sarka ritkább volt mind objektumokban, mind leletekben. A leletek gyakorisága DNy felé, a városközpont felé sűrűsödött. Ezen a területen került elő egy leleteit tekintve komoly jelentőségű tárológödör, amely a ±0 m szinttől 4,4–5,4 m között az Anjou-korra keltezhető zárt leletegyüttest tartalmazott. A feltehetően fával kibélelt vagy faállványzatú gödörben teljes épségben mintegy 30–35 tárgy került elő, fele teljes épségben, fele nagyobb töredékekben. A jórészt a 14. századra keltezhető kerámia között bécsi import darabok, budai

kerámia gyakori, közöttük velencei üveg pohár-töredékekkel, festett famaradványokkal.

A leletanyag a KÖSZ budapesti regionális irodájában történő elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Szvath Márton, Kisjuhász Viktória régészek, Kiss László Levente, Grósz Edit, Jankovics Máté, Králik Adél, Kóka István régésztechnikusok. A geodéziai felmérést a Geoservice Kft. végezte.

MÉSZÁROS ORSOLYA

580. Vác határa

(Pest megye) B, A, Kö

2009 októberében terepbejárást végeztünk az M2 autótűt tervezett sződliget leágazásának nyomvonalán, Sződliget és Vác határában, 3,6 km hosszúságú nyomvonalon. A mély ártéri fekvésű, alacsony homokdombokkal tarkított területen öt, korábbról ismert lelőhely területét sikerült pontosítanunk, Sződliget K-i határában pedig két, korábban ismeretlen népvándorlás kori lelőhelyet is sikerült azonosítanunk a Csörögi-dűlőben.

Alte Schanze (KÖH 12160): Az 1840-es években készült II. katonai felmérés vonatkozó térképszelvénye itt egy kb. 400 m hosszú, zezugos vonalat jelez „Alte Schanze” („Régi sáncok”) néven. A kérdéses területen ma egy kavicsbánya található, a területet sok méter mélyen kimarkolták, a sáncok itteni nyoma biztosan megsemmisült. Logikusnak látszik, hogy a teljesen lapos területen ezek a sáncok – bármilyen korúak is legyenek – D-i irányban folytatódhattak. A terepbejárást során végigjártuk a sánc meghosszabbítása és a nyomvonal közötti területet, itt a kavicsbánya K-i oldala mellett D-i irányban találtunk is egy erősen bozótos területen egy töltést. Ez kb. 1,5 m magas, 2 m széles, kora azonban nem volt megállapítható. A töltés nagyjából ÉK–DNY irányban halad, DNY felé egy viszonylag magas erdős homokdomb K-i oldaláig tudtuk követni, itt eltűnt.

Duna-part (KÖH 12112): A lelőhely területe telepített erdő, kutatásra nem volt lehetőségünk. Ettől Ny-ra, az út túlsó oldalán egy jellegzetes domb emelkedik a nyomvonal területén, itt szeméttel taláható, ugyancsak fedett. A lelőhely valószínűleg összefügg az MRT 7. k. 31/89 (KÖH 12152) lelőhellyel. Ezek a szórványos, talán összefüggő adatok véleményünk szerint arra utalnak, hogy a rossz megfigyelhetőség ellenére itt a kiemelkedő homokdombon számítanunk kell egy vagy több bronzkori telepre, amely(ek) pontos kiterjedését a bozótos területen nem lehetett megállapítani. A tervezett nyomvonal és a 2. sz. út csomópontjánál egy jellegzetes domb található, a terepbejárást során azonban a bozótos, egykori szeméttel területén nem tudtunk felszíni vizsgálatot végezni.

Közlegelő (KÖH 12152): A korábbi megfigyelés területe beépített, felszíni vizsgálatra nem volt lehetőségünk. A lelőhely valószínűleg összefügg MRT 7. k. 31/49 (KÖH 12112) lelőhellyel.

Zsellér-dűlő (KÖH 12089): A korábbi megfigyelés területe mára hétvégi kertes házakkal beépített, itt nem tudtunk kutatni. Az érintett domb ÉNy-i részét a Budapest–Vác vasút vágja, attól Ny-ra a domb ÉNy-i végén gyepterület, elképzelhető azonban, hogy még ez is érintett. A vasúttól K-re az említett kertes házak, attól D-re szántott terület, ez már Sződliget határa, itt ugyancsak avar telep ismert (MRT 7. k. 29/5; KÖH 11726), mely valószínűleg összefügg ezzel a lelőhellyel.

STIBRÁNYI MÁTÉ

581. Váchartyán, Bagó-hegy

(MRT XIII/2 k. 34/32 lh.; KÖH 12256)

(Pest megye) R, V, Á

2009. augusztus 25–28. közt megelőző régészeti feltárást végeztünk a lelőhelyen (060/10 hrsz.). A 300 m² alapterületű felületen viszonylag sűrűn helyezkedett el a 11 régészeti jelenség. Hét egyszerű, nem túl mély, kerek gödör volt a rézkorra datálható. Betöltésük egyrétegű, sárga homok- és agyagszemcsékkel kevert, barna talaj. Leletanyaguk néhány díszített bögre- és táltöredéken kívül kézzel formált házikerámia és állatcsont volt. Gépi humuszosítás során, jóval az altalaj szintje fölött jelent meg egy nagyméretű tárolóedény roncsolt kontúrja. Teljes egészében a humuszban helyezkedett el, így a szántással is bolygatták, de töredékeinek nagy része előkerült. Alsó része 50 cm magasan épen megmaradt. Falvastagsága 1 cm, alakja tojásdad, alja erősen szűkül. A halomsíros kultúra időszakába sorolható.

Két méhkas alakú, élelemtároló gödör keltezhető a késő vaskorra. Jól iszapolt, szürke korongolt edény-töredékek kerültek elő belőlük, többek közt egy tál pereme, ill. több szélesen kihajló peremű, tagolt vállú fazéktöredék.

A legnagyobb valószínűség szerint földbe mélyített lakóház lehetett a 6. sz. objektum, melynek csak D-i széle esett a szelvény területére. Betöltése paticsal kevert, barna talaj. Alján négy cölöphelyet bontottunk ki, melyekből Árpád-kori, csigavonal-díszes fazék oldaltöredékei kerültek elő. Szórványként került elő egy ezüst friesachi dénár.

Munkatársak: Kecskés Anita régész, Bíró István, Kóka István régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

582. Vácszentlászló, Hosszúmezsgye utca 20.

(KÖH 26431)

(Pest megye) Sza, Kö?

2009-ben lakóház építése során az 1094 hrsz. ingatlanon az 54 m² nagyságú épülethez 50 cm széles, 80 cm mély sávalapokat ástak. Ezekben a humusz alatt sárgásbarna homok jelentkezett. Az ÉNy-i alapárok É-i oldalában 150 cm hosszú, 44 cm mély, teknős oldalú gödör halvány faltját lehetett megfigyelni, amelyből egy 11,6 cm hosszú, téglalap átmetszetű, az egyik végén hurkos, a másikon vil-